

Cascade-aansprakelijkheid, onjuiste berichtgeving en de Antiracismewet

Jogchum Vrielink, postdoctoraal onderzoeker en onderzoekscoördinator discriminatierecht binnen het Steunpunt gelijkheidskansenbeleid KU Leuven (Instituut voor Constitutioneel Recht)⁽¹⁾

Het Gentse hof van beroep sprak op 5 maart 2013 twee Vlaams Belangers vrij van inbreuken op de Antiracismewet, nadat de correctionele rechtbank van Dendermonde hen in 4 juni 2012 had veroordeeld. De betrokkenen hadden in een lokaal partijblad ten onrechte een geval van grafschennis toegeschreven aan allochtone jongeren. In deze bijdrage worden beide gerechtelijke uitspraken besproken en afgezet tegen de relevante rechtspraak van het Grondwettelijk Hof. Uit deze analyse blijkt dat vooral het arrest van het hof van beroep in lijn is met de (zeer restrictieve) rechtspraak ter zake van het Grondwettelijk Hof. Naast deze kwestie komt ook een bijkomend aspect uit de zaak aan bod: aanvankelijk werd, naast de auteur van de tekst, ook de uitgever, toenmalig partijvoorzitter Frank Vanhecke, gedagvaard. Dit gegeven wordt geanalyseerd vanuit de tekst en ratio van de cascade-aansprakelijkheid neergelegd in artikel 25 tweede lid Grondwet.

La cour d'appel de Gand a acquitté le 5 mars 2013 deux membres du Vlaams Belang du chef d'atteintes à la loi contre le racisme alors que le tribunal correctionnel de Tervuren les avait condamnés le 4 juin 2012. Les intéressés avaient, dans un journal local du parti, imputé à tort à des jeunes immigrés un cas de violation de sépulture. Dans cette contribution, les deux décisions judiciaires sont discutées et évaluées au regard de la jurisprudence pertinente de la Cour constitutionnelle. De cette analyse, il apparaît que c'est surtout l'arrêt de la cour d'appel qui s'aligne sur la jurisprudence (très restrictive) de la Cour constitutionnelle en la matière. Outre cette question, un autre aspect ressort également de cette affaire: au départ, l'éditeur Frank Vanhecke, qui était alors le président de parti, fut également assigné aux côtés de l'auteur du texte. Cet élément est analysé au regard du texte et du fondement de la responsabilité en cascade visée à l'article 25, alinéa 2, de la Constitution.

In april 2005 werden op een historische begraafplaats in Sint-Niklaas (Tereken) grafzerken, vazen en bloemstukken vernield. Dat was al drie keer eerder gebeurd, maar ditmaal werden de daders op heterdaad betrapt. Het Vlaams Belang wijdde in het lokale partijblad⁽²⁾ een artikel aan de kwestie. Onder de titel «Wat je in de pers niet kon of mocht lezen» claimde men, op basis van informatie van buurtbewoners⁽³⁾, te weten dat de daders allochtone jongeren waren:

«Wat men echter niet mocht vernemen is dat de daders allochtonen waren, jongeren van vreemde afkomst dus. Een cultuur die geen respect meer heeft voor de doden en voor symbolen van een ander geloof, is een ontspoorde cultuur.

Deze feiten kunnen op geen enkele wijze met de mantel der liefde bedekt worden».

De bewuste informatie bleek onjuist. De korpschef van de politie liet in een mededeling weten dat de daders *autochtone* minderjarigen waren⁽⁴⁾. Het lokale Vlaams Belang weigerde aanvankelijk in te gaan op de eis van burgemeester Willockx (sp.a) om zich te excuseren voor de misser⁽⁵⁾. Eind augustus 2005 zou de partij alsnog een speciale editie van het lokale partijblad verspreiden, waarin een rechtzetting was opgenomen met verontschuldiging naar aanleiding van de foutieve informatie.

Het stadsbestuur had de zaak toen echter al gemeld bij het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (CGKR)⁽⁶⁾. Het Cen-

(1) De auteur dankt Bram Delbecke (KULAK en advocaat) voor zijn hulp.

(2) *Vlaams Belang Krant*, editie Sint-Niklaas, nr. 2 (april-mei-juni) 2005.

(3) Dat de informatie voor het artikel (incl. de vermeende allochtone afkomst van de daders) daadwerkelijk afkomstig was van buurtbewoners, werd tijdens de verhoren van diverse getuigen bevestigd.

(4) SLS, «Daders grafschennis waren geen allochtonen», *Nieuwsblad*, 25 juni 2005.

(5) SL, «Vlaams Belang biedt geen verontschuldiging aan», *Nieuwsblad*, 27 juni 2005. De partij stelde, bij monde van een gemeenteraadslid, meer bepaald het volgende: «Op dit ogenblik zie ik geen reden om op die eis in te gaan. Na de gemeenteraad heb ik onze informatie nogmaals gecontroleerd bij onze informanten. Zij gaven mij namen en

adressen. Maandagmorgen stap ik met die gegevens naar Van Peer [de toenmalige korpschef van de politiezone Sint-Niklaas]. Er zijn drie mogelijkheden. Ofwel reageert de korpschef niet. Ofwel hebben wij gelijk. Ofwel toont hij zwart op wit dat ik ongelijk heb en is er een probleem. Want dan zijn het misschien verschillende dossiers waarover we spreken» (*ibid.*).

(6) Voor meer informatie over het CGKR, zie www.diversiteit.be. De instelling werd overigens recent «geïnterfederaliseerd», en zal voortaan niet alleen bevoegd zijn voor de handhaving van de federale discriminatie- en hate speech-wetgeving, maar ook voor die van de Gemeenschappen en Gewesten. Zie Wet 19 januari 2014 houdende instemming met het samenwerkingsakkoord van 12 juni 2013 tot oprichting van een Interfederaal Centrum voor gelijke kansen en bestrijding van discriminatie en racisme, B.S. 5 maart 2014.

trum maakte de zaak op zijn beurt aanhangig bij het gerecht: het zou gaan om «*aanzetten tot haat, discriminatie en geweld*» in de zin van de antiracismewet. Het Centrum stelde dat het artikel «*gebaseerd [is] op manifeste leugens, enkel en alleen om een hatelijk beeld op te hangen van vreemdelingen en zo vreemdelingenhaat aan te wakkeren*»⁽⁷⁾.

Het was aanvankelijk onduidelijk wie de tekst, zoals die werd gepubliceerd, had geproduceerd. Toen de controverse over de tekst losbarstte, had een van de auteurs van het artikel zich vrij snel kenbaar gemaakt. Het ging om Marc V., een OCMW-raadslid voor het Vlaams Belang te Sint-Niklaas. De basistekst die V. bij het partijblad had ingediend was echter aanzienlijk herschikt en herschreven. Ook waren er enkele zinnen aan toegevoegd.

Frans W., de eindredacteur van het lokale blad en gemeenteraadslid voor het Vlaams Belang, ontkennde evenwel dat hij het stuk had veranderd of aangevuld. De verantwoordelijke uitgever van het blad – Frank Vanhecke – weigerde initieel dan weer een verklaring af te leggen. Vanhecke was, als toenmalig partijvoorzitter, de uitgever van vrijwel alle publicaties van de partij.

In 2006 werden Marc V. en Frank Vanhecke gedagvaard. Teneinde Vanhecke daadwerkelijk te kunnen vervolgen, hief het Europees Parlement diens parlementaire immuniteit op, nadat de toenmalige minister van Justitie (Jo Vandeuren) daar om had

gevraagd⁽⁸⁾. Op 4 augustus 2011 gaf Frans W. alsnog toe dat hij de aanpassingen had gemaakt aan de aanvankelijke tekst, waarna ook hij werd gedagvaard.

Frank Vanhecke werd uiteindelijk, bij vonnis van 4 juni 2012, door de correctionele rechtbank ontslagen van rechtsvervolging⁽⁹⁾. Beide auteurs van de tekst werden veroordeeld in eerste aanleg⁽¹⁰⁾. In beroep kwam het Gentse hof tot een andere beslissing, in een arrest van 5 maart 2013: het hof sprak (ook) de auteurs vrij.⁽¹¹⁾ Tegen die vrijspraak werd geen cassatieberoep ingesteld.

In wat volgt komt eerst een kwestie aan bod die verband houdt met de aanvankelijke vervolging van Frank Vanhecke. Het gaat om de toepassing van de grondwettelijk gewaarborgde getrapte aansprakelijkheid (I). Nadien wordt de interpretatie van de relevante bepalingen uit de antiracismewet besproken, mede in het licht van de geldende rechtspraak ter zake van het Grondwettelijk Hof (II)⁽¹²⁾.

I. Getrapte aansprakelijkheid

Het beginsel van de getrapte aansprakelijkheid of cascade-aansprakelijkheid⁽¹³⁾ vindt zijn grondslag in artikel 25 lid 2 van de Grondwet. Die bepaling stelt dat als «*de schrijver bekend is en zijn woonplaats in België heeft, (...) de uitgever, de drukker of de verspreider niet [kunnen] worden vervolgd*»⁽¹⁴⁾.

(7) CGKR, «Veroordeling racistische publicatie in partijblad: reactie Centrum», *Persbericht*, 4 juni 2012.

(8) Besluit van het Europees Parlement van 18 november 2008 over het verzoek om opheffing van de immuniteit van Frank Vanhecke (2008/2092(IMM)). Deze tekst focust op de mediarechtelijke aspecten van de zaak. De kwestie inzake (de opheffing van) de parlementaire immuniteit van Vanhecke komt daarom niet aan bod. Vanhecke startte overigens een procedure op bij Gerecht van Eerste Aanleg van de Europese Unie om de beslissing tot opheffing van zijn onschendbaarheid nietig te laten verklaren (wegens het beweerdelijk schenden van interne procedureregels en het recht op een eerlijk proces). Een dergelijk beroep heeft geen schorsende werking (art. 278 VwEU), zodat de beslissing om de immuniteit op te heffen door de correctionele rechtbank kon worden toegepast. Op 23 oktober 2012 besloot het Gerecht dat er, gezien de nationale ontwikkelingen (waarbij Vanhecke ontslagen werd van rechtsvervolging), niet meer over het beroep beslist hoefde te worden: Ger. EU 23 oktober 2012 (T-14/09), *Vanhecke v. Parlement*.

(9) Het O.M. had dit, nadat Frans W. als tweede auteur naar voren was gekomen, alsnog gevraagd. Zie D. BONTINCK, «Frank Vanhecke vrijuit voor racistisch artikel. Aanklager acht twee auteurs pamflet wel schuldig», *Nieuwsblad*, 8 mei 2012.

(10) Corr. Dendermonde 4 juni 2012, deze nr., blz. 289 www.diversiteit.be.

(11) Gent 5 maart 2013, deze nr., blz. 271 www.diversiteit.be. Zie ook reeds J. VRIELINK, «Foute berichtgeving is geen «aanzetten tot racisme»», *De Juristenkerant* 2013, nr. 274, 8.

(12) Beide kwesties worden uitsluitend belicht vanuit een constitutionele invalshoek. Een analyse van de vereisten van het EVRM en de rechtspraak ter zake van het EHRM valt buiten het bestek van deze tekst.

(13) Ook wel cascadebeginsel of -systeem en successieve aansprakelijkheid of aansprakelijkheid. In de Volksraad (*Congrès national*) was sprake van een «*responsabilité par cascades*» (E. HUYTENS, *Discussions du Congrès national de Belgique 1830-1831*, Brussel, Société typographique belge, 1844, I, 654).

(14) Artikel 25 luidt in zijn geheel: «*De drukpers is vrij; de censuur kan nooit worden ingevoerd; geen borgstelling kan worden geëist van de schrijvers, uitgevers of drukkers. Wanneer de schrijver bekend is en zijn woonplaats in België heeft, kan de uitgever, de drukker of de verspreider niet worden vervolgd*». Gezien de gehanteerde terminologie wordt toepassing van artikel 25 overigens traditioneel beperkt tot de geschreven media, net als artikel 150 (bevoegdheid van de jury voor persmisdrijven). Zie hierover en over de vraag of dat heden ten dage nog verantwoord is o.m. H. CANNIE, «Getrapte aansprakelijkheid in perszaken: een stand van zaken», *A&M* 2009, 196-197; D. VOORHOOF, «De notie drukpersmisdrijf van de 19de naar de 21ste eeuw», *A&M* 2012, nr. 2/3, 254-259; J. VRIELINK, «Internet: spreken is zilver, schrijven is goud? Drukpersmisdrijf (art. 150 GW), de audiovisuele media en de zaak *Belkacem*», *T.Straf.* 2014, te verschijnen.

De ratio van artikel 25 lid 2 houdt verband met de wil van de grondwetgever van 1831 om niet alleen censuur van overheidswege te verbieden, maar om ook de drang naar zogenaamde «private» of commerciële censuur⁽¹⁵⁾ zoveel mogelijk te beperken. In de woorden van Nothomb:

«Messieurs, dès que vous dites pas de censure, il faut rester conséquents avec vous-mêmes, et rejeter la censure de l'imprimeur comme celle du gouvernement»⁽¹⁶⁾.

Men wilde voorkomen dat drukkers, uitgevers en verspreiders bepaalde werken niet zouden aannemen, of druk zouden uitoefenen op de schrijver, of inhoudelijke censuur zouden doorvoeren, omdat zij anders zélf vervolging vreesden⁽¹⁷⁾.

Dergelijke private censuur werd in de Volksraad (*Congrès national*)⁽¹⁸⁾ gekwalificeerd of eigenlijk zelfs «gekwantificeerd» als «cent fois plus nuisible à la liberté que celle du pouvoir»⁽¹⁹⁾.

Om zulke censurerende neigingen te voorkomen, en om uitgevers, drukkers en verspreiders gerust te stellen, werd geopteerd voor een uitzondering op de algemene regels van strafbare deelneming, meer bepaald van de medeplichtigheid. Waar normaal gesproken eenieder strafbaar is als hij als medeplichtige deelneemt aan een misdaad of wanbedrijf, voorziet de cascaderегeling dat er bij persmisdrijven geen medeplichtigen (kunnen) zijn, maar alleen daders en mededaders⁽²⁰⁾.

De «cascade» of «trap» bestaat erin, dat een verantwoordelijke (pas) vervangen wordt door een andere als hij eventueel ontbreekt in de keten. De eerste, en enige, verantwoordelijke is de auteur, als hij tenminste bekend is en in België gevestigd⁽²¹⁾. Als de auteur niet bekend is of zijn woonplaats niet in België heeft, dan daalt men bij toepassing van het grondwetsartikel de «trap» af en is in tweede instantie (enkel) de uitgever aansprakelijk. De drukker komt in aanmerking voor vervolging als ook de uitgever onbekend is of zijn woonplaats niet in België heeft. Ten slotte is op de vierde plaats en onder analoge voorwaarden de verspreider eventueel aansprakelijk⁽²²⁾.

De genoemde categorieën van personen kunnen daarnaast, traditioneel gezien, alleen verantwoordelijk worden gesteld als zij aantoonbaar en op grond van «d'autres faits particuliers» hebben deelgenomen aan het schrijven en opstellen van het gewraakte geschrift, in welk geval zij als mededaders kunnen worden vervolgd⁽²³⁾. De betrokkene wordt in die veronderstelling echter niet vervolgd in zijn hoedanigheid van uitgever, drukker of verspreider, «mais en sa qualité d'auteur»⁽²⁴⁾.

Voor Vanhecke volgde uiteindelijk ontslag van rechtsvervolging, omdat de daadwerkelijke tweede auteur zich kenbaar maakte. De rechtbank overwoog dat hierdoor «beide schrijvers van het artikel (...) gekend [zijn]», zodat de cascaderегeling niet anders dan tot deze beslissing kon leiden⁽²⁵⁾.

(15) In de Volksraad werd in dit verband o.m. gesproken over «la censure des industriels» (E. HUUTTENS, *Discussions du Congrès national de Belgique 1830-1831*, Brussel, Société typographique belge, 1844, I, 651).

(16) *Ibid.*, 652 (onderstreping in origineel).

(17) Dit was onder de voorafgaande regimes, waaronder het Franse en het Hollandse, stelselmatig en moedwillig het geval geweest. Zie J. VRIELINK, *Van haat gesproken? Een rechtsantropologisch onderzoek naar de bestrijding van rasgeïrelateerde uitspraken in België*, Antwerpen, Maklu, 2010, 11-26 en 53-55; J. VELAERS, *De beperkingen van de vrijheid van meningsuiting*, Antwerpen, Maklu, 1991, 100-101.

(18) De benaming «Volksraad» is de Nederlandstalige aanduiding die gehanteerd werd in toenmalige publicaties. De meer ingeburgerde term «Nationaal Congres» is daarentegen een letterlijke en *ex post facto* vertaling van het Franse *Congrès national*. Zie voor deze en andere terminologische kwesties J. GILISSEN, «De eerste administratieve organisatie van België ten tijde van de Tijdelijke Regering (september 1830-februari 1831)», *Tijdschrift voor rechtsgeschiedenis* 1984, nr. 4, 303-307.

(19) E. HUUTTENS, *Discussions du Congrès national de Belgique 1830-1831*, Brussel, Société typographique belge, 1844, I, 654 (de Brouckère).

(20) Zie artikelen 66-69 Sw. inzake mededaderschap en medeplichtigheid. Zie hierover o.m. J. D'HAENENS, *Strafbare deelneming*, Brussel, Larcier, 1959.

(21) Dat tweede element, inzake de woonplaats, laat zich verklaren door de mogelijkheid voor het gerecht om de persoon in kwestie ook daadwerkelijk te vatten, het-

geen aan het begin van de 19de eeuw in beginsel slechts mogelijk was als de persoon zich op het grondgebied bevond (cf. H. SCHUERMANS, *Code de la presse ou Commentaire du décret du 20 juillet 1831 et des lois complémentaires de ce décret*, Brussel, Larcier, 1881, 358); in die zin liggen beide vereisten (van bekendheid en woonplaats) in feite in elkaars verlengde.

(22) De regel vindt geen toepassing als de uitgever(s), drukker(s) of verspreider(s) een geschrift resp. uitgeven, drukken of verspreiden zonder goedkeuring van de schrijver.

(23) E. HUUTTENS, *Discussions du Congrès national de Belgique 1830-1831*, Brussel, Société typographique belge, 1844, I, 656-658. Met het oog op het inschrijven van (o.m.) dit beginsel, werd zelfs nog een amendement voorgesteld (*ibid.*, 656 (Beyts)), dat evenwel verworpen werd, omdat het als vanzelfsprekend werd beschouwd (*ibid.*, 658). Zie ook C. LAURENT, *Étude sur les délits de presse*, Brussel, Bruylant, 1871, 65-68 («Des coauteurs»); H. SCHUERMANS, *Code de la presse*, Brussel, Bruylant, 1881, deel 2, 443-455 («Question d'auteur»).

(24) E. HUUTTENS, *Discussions du Congrès national de Belgique 1830-1831*, Brussel, Société typographique belge, 1844, I, 658. Zie ook D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2011, 97-98 en 228-235; S. HOEBEKE en B. MOUFFE, *Le droit de la presse – Presse écrite, presse audiovisuelle, presse électronique*, Limal, Anthemis, 2012, nrs. 925-933.

(25) Corr. Dendermonde 4 juni 2012, r.o. 3.24, www.diversiteit.be.

Niettegenstaande die (terechte) uitkomst kunnen bij de aanvankelijke dagvaarding van Vanhecke twee vragen worden gesteld. De eerste vraag is of Vanhecke *überhaupt* wel vervolgd had mogen worden (A). Het Vlaams Belang⁽²⁶⁾ en sommige experts⁽²⁷⁾ betwistten de legitimiteit hiervan, in het licht van de cascaderegeling. Een tweede, weliswaar louter hypothetische, vraag is of Vanhecke daadwerkelijk strafrechtelijk *medeverantwoordelijk* had kunnen worden verklaard voor de tekst, indien de tweede auteur nooit naar voren was gekomen (B).

A. Vervolging

Wat de eerste vraag betreft, geldt om te beginnen dat het vanaf de allereerste persprocessen in de 19de eeuw steeds zo geweest dat naast de (vermoede) schrijver van een tekst, dikwijls ook de uitgever (aanvankelijk) vervolgd werd, en dit vooral om praktische redenen. Beide personen werden dan naar het assisenhof verwezen, waar de jury als feitenrechter in eerste instantie besliste of hij die ervan beschuldigd werd een bepaalde publicatie te hebben geschreven, dat ook daadwerkelijk gedaan had. Indien het antwoord positief bleek, dan werd vervolgens de uitgever buiten de zaak gesteld, waarna de schuldvraag aangevat werd. De uitgevers moesten dus vaak wel voor de jury komen⁽²⁸⁾. Deze gang van zaken vond zijn juridische grondslag in het nog altijd van kracht zijnde artikel 11 Persdecreet van 20 juli 1831⁽²⁹⁾, dat als volgt luidt:

«In alle gedingen terzake van drukpersmisdrijven beslist de jury, vooraleer zich bezig te houden met de vraag of het ten laste gelegde geschrift een wanbedrijf inhoudt, of de als dader

van het misdrijf voorgestelde persoon wezenlijk de dader is. De vervolgte drukker blijft steeds in de zaak betrokken totdat de schrijver als dusdanig gerechtelijk erkend is»⁽³⁰⁾.

Dat in procedures inzake «gecorrectionaliseerde» racistische persmisdrijven een analoge gang van zaken wordt gevolgd, met dien verstande dat het dan de beroepsrechter is die beslist, lijkt in dat opzicht niet meer dan logisch. Dit is *a fortiori* het geval in de onderhavige zaak, waarin er aanvankelijk onduidelijkheid bestond over het auteurschap en de respectievelijke verantwoordelijkheden van de diverse betrokkenen: dat – minstens om die reden – hier initieel ook de uitgever werd vervolgd, lijkt dan ook niet alleen verdedigbaar, maar zelfs aangewezen⁽³¹⁾.

Degenen die meenden dat de vervolging van Vanhecke ongrondwettig was, leken hiervoor vooral te steunen op een strikt tekstueel argument. Artikel 25 lid 2 spreekt immers van de onmogelijkheid om te kunnen worden *vervolgd*. Dit gegeven lijkt echter belangrijker dan het is, omdat de tekst van artikel 25 tweede lid GW voorwaardelijk is geformuleerd: enkel «wanneer de schrijver bekend is en zijn woonplaats in België heeft», dan (pas) is vervolging uitgesloten. Met andere woorden, tot het moment dat er over het auteurschap duidelijkheid bestaat, verhindert artikel 25 tweede lid GW geenszins dat de uitgever (of andere categorieën uit de cascade) mee vervolgd worden⁽³²⁾.

Wel is het zo dat de discussies in destituante blijf geven van een vrees dat zelfs van loutere onderzoeksdaden al een sterk *de facto* censurerend effect kan uitgaan, hetgeen men – waar mogelijk – wilde voorkomen. Tegenwoordig zouden we spreken van een zogenaamd *chilling effect*⁽³³⁾. Zo gaf De Theux de

(26) Zie bijv. Vlaams Belang, «Opheffing onschendbaarheid Vanhecke», *Persbericht*, 18 november 2008; Redactie, «Vandeuren wil opheffing onschendbaarheid Vanhecke», *Het Laatste Nieuws*, 10 april 2008.

(27) Dit leek bijv. het geval voor L. NEELS, die stelde dat «het verzoek tot opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van de verantwoordelijke uitgever (...) strijdig [lijkt] met [artikel 25 van] de Grondwet», waarmee hij suggereerde de loutere vervolging ongrondwettig te vinden (*Knack*, 30 april 2008, 118).

(28) Zie over de situatie in de 19de eeuw uitvoerig het boeiende proefschrift van Bram DELBECKE: *De lange schaduw van de grondwetgever – Perswetgeving en persmisdrijven in België (1831-1914)*, Gent, Academia Press, 2012. Zie specifiek over het gerechtelijk onderzoek in perszaken in de 19de eeuw: B. DELBECKE, «Know your enemy – Het gerechtelijk onderzoek in perszaken in de negentiende eeuw» in D. HEIRBAUT, X. ROUSSEAUX en A. WIJFFELS, *Histoire du droit et de la justice / Justitie- en rechtsgeschiedenis*, Louvain-la-Neuve, Presses universitaires de Louvain, 449-469.

(29) Decreet 20 juli 1831, *Bulletin officiel des décrets du Congrès national de la Belgique et des arrêtés du pouvoir exécutif*, 1831, nr. LXXIV, 840-845.

(30) Hoewel in het (haastig tot stand gebrachte) artikel louter sprake is van de «drukker» werd vanaf het begin, zowel in de rechtsleer als in de praktijk, aangenomen dat het artikel (ook) gold ten aanzien van uitgevers en verspreiders.

(31) Vergelijk (*mutatis mutandis*) in dat opzicht reeds Schuermans, die stelt dat het – ingeval van onduidelijkheid over de verantwoordelijkheid voor een tekst – zelfs aangewezen kan zijn om direct de gehele keten van mogelijke verantwoordelijken te dagvaarden, inclusief de verspreiders: «[I]l peut se rencontrer des cas où, pour parer à toutes les éventualités et pour éviter un circuit d'action, il sera utile de mettre en cause même les simples distributeurs. Cela aura lieu lorsque l'écrit sera anonyme ou qu'on contestera la désignation de l'imprimeur faite sur l'écrit» (H. SCHUERMANS, *Code de la presse*, Brussel, Bruylant, 1881, deel 2, 444).

(32) Een lezing die, zoals gezegd, ook volgt uit het Persdecreet van 1831 (*cfr supra*).

(33) Zie o.m. X, «The Chilling Effect in Constitutional Law», *Columbia Law Review* 1969, nr. 5, 808-842; G. LAMARCHE, «Some Thoughts on the "Chilling Effect"», *Art Journal* 1991, nr. 4, 56-58; R. Ó FATHAIGH, «Article 10 and the chilling effect principle», *European Human Rights Review* 2013, nr. 3, 304-313. Dat een dergelijke

Meylandt aan dat bepaalde ondervragingen en huiszoekingen door politie en justitie problematisch en onwenselijk konden zijn, vanuit de doelstellingen die ten grondslag liggen aan de cascaderegeling:

«*La recherche de l'auteur véritable présente [...] beaucoup d'inconvénients; elle expose l'imprimeur et tous ses collaborateurs à des interrogatoires en justice; il y a des perquisitions capables de rendre l'imprimeur trop craintif et de le porter à refuser ses presses, quand il appréhenderait cette espèce de tracasseries*»⁽³⁴⁾.

In gevallen waarin er (vrijwel) geen twijfel bestaat over het auteurschap is het daarom wel aangegeven om geen andere categorieën dan de (vermoedelijke) auteurs in de procedure te betrekken, teneinde ook deze «indirecte» private censuur niet in de hand te werken. *In casu* waren dergelijke overwegingen echter niet onmiddellijk relevant, omdat er – zoals gezegd – aanvankelijk onduidelijkheid bestond over wie het gewraakte artikel geschreven had.

B. Verantwoordelijkheid

Dat brengt ons bij de vraag naar de eventuele *verantwoordelijkheid* van Vanhecke in de hypothese (!) dat de tweede auteur niet naar voren zou zijn gekomen. Die vraag hangt deels samen met de voorgaande en logischerwijs lijkt het antwoord erop dus eveneens bevestigend te moeten luiden. Vanuit de cascaderegeling is het niettemin relevant op basis van welke specifieke grondslag men die verantwoordelijkheid zou afleiden.

Volgens een eerste redenering, die in de media aan bod kwam, kon Vanhecke aansprakelijk gesteld zijn, omdat de aanpassingen aan het artikel zouden

impliceren dat hij, als eindverantwoordelijke en wegens zijn (beweerdelijke) controletaak als uitgever, gezien moest worden als *de facto* coauteur. Met andere woorden, in die optiek komen wijzigingen die achteraf aan een tekst gemaakt worden, voor rekening van de uitgever, als een soort rechtens vermoede coauteur, wegens zijn gebrek aan controle of toezicht⁽³⁵⁾.

Die opvatting is moeilijk verdedigbaar in het licht van het beschermingsregime uit artikel 25 lid 2 Grondwet⁽³⁶⁾. De cascaderegeling is er immers juist op gericht om elke vorm van medeaansprakelijkheid of aansprakelijkheidsdeelneming ten aanzien van gedrukte teksten uit te sluiten om inhoudelijke bemoeienis met de eigenlijke auteur te voorkomen. In dat opzicht vormt het beginsel bijvoorbeeld ook een (indirect) argument voor redactionele autonomie⁽³⁷⁾. De bovenstaande redenering zou daarentegen het tegenovergestelde resultaat hebben: als de uitgever *sowieso* door elke aanpassing aan een tekst «coauteur» wordt, ongeacht of die aanpassing daadwerkelijk van hem afkomstig is, dan zou dit juist een sterke motivatie opleveren voor de uitgever om zich inhoudelijk met het geschrift te bemoeien. Niet voor niets wordt het, vanuit de cascaderegeling, traditioneel dan ook alleen verdedigbaar geacht om de uitgever als coauteur mee aansprakelijk te stellen, als hij op grond van concrete, vaststaande feiten ook een inhoudelijke bijdrage leverde aan de onrechtmatige of strafbare tekst óf als hij het redactionele beleid van zeer nabij, actief bepaalde (*cfr supra* I)⁽³⁸⁾.

Ook in de rechtspraak zijn de gevallen waarbij, naast de eigenlijke auteur, tegelijk de uitgever als coauteur verantwoordelijk werd gehouden, groten-deels⁽³⁹⁾ beperkt tot situaties waarin die laatste actief

vrees niet onterecht is, blijkt onder meer uit empirisch onderzoek onder personen tegen wie klacht werd ingediend op grond van de Antiracismewet. De resultaten van dat onderzoek laten zien dat bepaalde categorieën van personen overgaan tot radicale zelfcensuur en zelfs allerhande vormen van vermijdingsgedrag, nadat zij het voorwerp waren van een onderzoek door justitie (of door (andere) overheidsinstellingen, zoals het Centrum voor Gelijkheid van Kansen), ongeacht of er vervolgens een veroordeling (of zelfs maar een daadwerkelijke rechtszaak) volgde. Zie J. VRIELINK, *Van haat gesproken? Een rechtsantropologisch onderzoek naar de bestrijding van rasgerelateerde uitingsdelicten in België*, Antwerpen, Maklu, 2010 (deel IV i.h.b.).

(34) E. HUYTENS, *Discussions du Congrès national de Belgique 1830-1831*, Brussel, Société typographique belge, 1844, I, 655.

(35) Zie bijv. W. PAULI, «Vanhecke», *De Morgen*, 11 april 2008. Zie ook, eerder impliciet H. CATTEBEKE, «Parlementaire onschendbaarheid in de weegschaal», *Knack*, 16 april 2008, 22.

(36) Althans, in haar algemeenheid. Indien een redactie of individuele auteur onder toezicht staat van de uitge-

ver die het redactionele beleid van zeer nabij volgt en bepaalt, dan lijkt het cascadebeginsel zich er niet tegen te verzetten dat de uitgever in sommige gevallen als coauteur wordt beschouwd. Zie hierover o.m. J. VELAERS, *De beperkingen van de vrijheid van meningsuiting*, Antwerpen, Maklu, 1991, 216-217.

(37) *Ibid.*, 217.

(38) Zie in dezelfde zin o.m. H. SCHUERMANS, *Code de la presse*, Brussel, Bruylant, 1881, deel 2, 443-455 («*Question d'auteur*»); J. VELAERS, *De beperkingen van de vrijheid van meningsuiting*, Antwerpen, Maklu, 1991, 216-217; J. VELAERS, «De actuele toepassing van de grondwettelijke waarborgen inzake de vrijheid van de media» in *Jaarboek Mensenrechten* 1995-1996, Antwerpen, Maklu, 1996, 107-108; D. VOORHOOF, «De regel van de getrapte verantwoordelijkheid: van de 19de naar de 21ste eeuw?», *Arr. Cass.* 1996, 386-387.

(39) De enkele uitzonderingen hierop moeten hoe dan ook gezien worden als ongrondwettig. Voor voorbeelden, zie J. VELAERS, «De actuele toepassing van de grondwettelijke waarborgen inzake de vrijheid van de media» in *Jaarboek Mensenrechten* 1995-1996, Antwerpen, Maklu, 1996, 107 (vn. 84).

heeft meegewerkt aan de vorming van de (mogelijk) schuldige meningsuiting zelf⁽⁴⁰⁾. Gezien het vanaf het begin duidelijk was dat Frank Vanhecke niet rechtstreeks bij het artikel in de lokale partijpublicatie betrokken was geweest⁽⁴¹⁾, zou deze verantwoordelijkheidsgrondslag dan ook bezwaarlijk legitiem geweest zijn.

Dit betekent, zoals gezegd, niet dat het een schending van de Grondwet zou hebben opgeleverd als Vanhecke medeverantwoordelijk zou zijn gesteld als de tweede auteur niet zou zijn gevonden. De eventuele aansprakelijkheid van Vanhecke zou desgevallend verdedigbaar zijn geweest als die zou hebben plaatsgevonden simpelweg vanuit de overweging dat de tweede auteur *onbekend* was (en zou zijn gebleven). In dat geval had de cascade in werking kunnen treden voor dat (strafbare) *deel* van de tekst waarvoor de eerste auteur niet verantwoordelijk was. Met andere woorden: ingeval van onbekendheid van één van de schrijvers lijkt het, op grond van de tekst van artikel 25 lid 2 GW, legitiem om de (resterende) verantwoordelijkheid te doen toekomen aan de uitgever, als opvolger in de cascade⁽⁴²⁾.

Ook de achterliggende ratio van de cascadereregeling verzet zich hier niet tegen: deze vorm van aansprakelijkheidsstelling werkt immers geen inhoudelijke bemoeienis of private censuur door de uitgever in de hand. Hooguit maakt dit het nuttig voor de

uitgever om te weten of alle auteurs van een tekst bekend (en in België woonachtig) zijn⁽⁴³⁾.

II. Antiracismewet

Inhoudelijk concludeerde de correctionele rechtbank dat het gewraakte artikel een inbreuk opleverde op de antiracismewet, meer bepaald op het verbod op het aanzetten tot haat, discriminatie en geweld op grond van huidskleur en etniciteit (huidig art. 20 Antiracismewet). De rechtbank overwoog hiertoe dat het stuk «een *hatelijk beeld van de allochtone gemeenschap*» ophing en dit op grond van een onbevestigd gerucht:

«Met dit artikel probeert de lokale afdeling van het Vlaams Belang de gevoelens van vreemdelingenbaat aan te wakkeren, te onderhouden of op de spits te drijven bij zij die zich emotioneel betrokken voelen bij de verwoesting van de graven op het kerkhof. Hierbij maakten ze bandig gebruik van het gerucht dat de ronde deed in Sint-Niklaas dat de feiten zouden zijn gepleegd door allochtonen. Door de publicatie wordt dit gerucht bevestigd en versterkt, alhoewel er niets van aan is»⁽⁴⁴⁾.

De rechtbank vervolgt dat het artikel er niet toe strekte «om de bevolking te informeren of op te komen tegen bepaalde wantoestanden», zaken die «in een democratie evident [zijn] toegelaten». Dit zou meer bepaald blijken

(40) Zie o.m. Cass. 29 juni 2000, *Journ. proc.* 2000/398, 24. Wel is het zo dat op *burgerlijk* vlak de evolutie anders was. In de periode tussen 1863 (de eerste erkenning van bevoegdheid van burgerrechtelijke rechtbanken in perszaken door Cassatie) en 1996 ((her)bevestiging van Cassatie dat de cascadereregeling ook in de burgerrechtelijke procedure doorwerkt) werden regelmatig zelfs kleine redactionele ingrepen aangegrepen om de straf- en burgerrechtelijke immuniteit van de uitgevers te omzeilen. Die uitzonderingen bevestigen de regel echter, daar in die tussenliggende periode de cascadereregeling immers niet (consequent) werd toegepast. Zie hierover o.m.

D. VOORHOOF, «De regel van de getrapte verantwoordelijkheid: van de 19de naar de 21ste eeuw?», *Arr. Cass.* 1996, 385-389; D. VOORHOOF, «De rechtsbescherming in geval van misbruik van persvrijheid: overzicht van rechtspraak (eerste deel)», *DCCR/Consumentenrecht* 1993, nr. 19, 228-231; J. VELAERS, «De actuele toepassing van de grondwettelijke waarborgen inzake de vrijheid van de media» in *Jaarboek Mensenrechten* 1995-96, Antwerpen, Maklu, 1996, 104-105. Ook na het cassatiearrest van 1996 probeerden nogal wat rechters het cascadebegin-sel te omzeilen in civiele zaken. Men deed dit meer bepaald via art. 1384 derde lid BW en art. 18 AOW: gecombineerde toepassing van deze artikelen leidde in de rechtspraak regelmatig tot de exclusieve aansprakelijkheid van de uitgever (werkgever). Het Arbitragehof oordeelde evenwel in 2006 dat (ook) deze rechtspraak in strijd was met art. 25 lid 2 GW: Arbitragehof 22 maart

2006, nr. 47/2006. Zie hierover H. CANNIE, «Getrapte verantwoordelijkheid in perszaken: een stand van zaken», *A&M* 2009, 193; K. LEMMENS, «Het Arbitragehof oordeelt dat enkel de journalist aansprakelijk is voor zijn geschriften», *A&M* 2006, nr. 3, 292.

(41) Zie o.m. L. NEELS, «Vanhecke», *Knack*, 30 april 2008, 118; Belga, «Vandeuren vraagt opheffing onschendbaarheid Vanhecke», *Nieuwsblad*, 10 april 2008; S. PYCKE, «Proces Frank Vanhecke weer uitgesteld», *GvA*, 21 november 2011.

(42) Dit lijkt ook de (aanvankelijke) redenering van het parket te zijn geweest. Hoewel het vonnis hierover weliswaar geen definitief uitsluitel biedt, sluiten de in de uitspraak gekozen bewoordingen deze interpretatie geenszins uit.

(43) Tenzij de uitgever uiteraard bereid is om de verantwoordelijkheid te dragen, in de plaats van de auteurs. Zie overigens over de vraag of de cascadereregeling zich al dan niet verzet tegen het proberen op te sporen van de auteurs, tegen de wil van de (zich verantwoorde-lijk stellende) uitgever in: B. DELBECKE, «Know your enemy – Het gerechtelijk onderzoek in perszaken in de negentiende eeuw» in D. HEIRBAUT, X. ROUSSEAU en A. WIJFFELS, *Histoire du droit et de la justice / Justitie- en rechtsgeschiedenis*, Louvain-la-Neuve, Presses universitaires de Louvain, 449-469.

(44) Corr. Dendermonde 4 juni 2012, r.o. 3.33, www.diversiteit.be.

uit het feit dat «*loutere geruchten werden gepubliceerd, zonder dat men over extra informatie beschikte*»⁽⁴⁵⁾. Dat de beklaagden bovendien het bijzonder opzet hadden om aan te zetten tot haat, zou eveneens volgen uit de foutieve inhoud van het stuk, in combinatie met de grievende bewoordingen en de timing ervan:

«[Beklaagden] publiceerden, op een moment dat de lokale bevolking en zichzelf geschokt waren door de gebeurtenissen op het kerkhof van Tereken, een artikel waarin zwart op wit staat dat de feiten zijn gepleegd door allochtone minderjarigen, die geen respect hebben voor de autochtone cultuur. Hieruit blijkt duidelijk dat men de lokale bevolking wou aanzetten tot haat t.a.v. de allochtone gemeenschap»⁽⁴⁶⁾.

De publicatie achteraf van een speciale editie van de Vlaams Belangkrant, eind augustus 2005, met een rechtzetting, nam aldus de rechtbank «*de strafbaarheid van de feiten niet weg*»⁽⁴⁷⁾.

Bij de straftoemeting overwoog de rechtbank dat de feiten verwerpelijk waren en «*onder geen beding [kunnen] worden getolereerd in een geciviliseerde maatschappij*», zeker gezien «*een klimaat van racisme en onverdraagzaamheid kan leiden tot dramatische gebeurtenissen en tot daden van extreem geweld*»⁽⁴⁸⁾. De rechtbank achtte beide beklaagden schuldig, maar legde alleen een straf op aan de tweede auteur. Het ging om vier maanden cel met uitstel, 1 375 EUR boete en tien jaar ontzetting uit zijn burgerrechten, zodat hij voor die periode onder andere niet meer verkozen kon worden. De eerste beklaagde werd weliswaar schuldig bevonden, maar kreeg geen straf opgelegd omwille van zijn medewerking aan het onderzoek en wegens overschrijding van de redelijke termijn⁽⁴⁹⁾.

In beroep draaide de zaak anders uit. Het Gentse hof sprak beide beklaagden vrij. De appelrechters gaven aan dat de term «aanzetten tot» impliceert dat er meer nodig is dan «*het loutere geven van informatie of het uiten van ideeën of kritiek*»⁽⁵⁰⁾. Daarbij moet, wat betreft het bijzonder opzet, de beklaagde bovendien de aantoonbare «*bedoeling hebben gebaad aan te zetten tot haat of geweld of tot discriminatie of segregatie*». Beide zaken acht het hof niet bewezen.

Het stelt dat de berichtgeving weliswaar verkeerde informatie «*nopens de identiteit of de afkomst van de daders*» bevatte, maar dat dit inhoudelijk geen «aanzetten tot» oplevert. Laat staan dat het arti-

kel de conclusie rechtvaardigt dat de auteurs ook handelden met «*de bedoeling om gevoelens van haat of geweld te doen ontstaan*»:

«*Foutieve berichtgeving nopens de identiteit of de afkomst van de daders van een misdrijf of van enig ander gedrag dat maatschappelijk als stuitend wordt ervaren, impliceert op zichzelf [...] niet noodzakelijk dat degene die verantwoordelijk is voor deze foutieve berichtgeving of de verspreiding ervan zou hebben gehandeld met de bedoeling om gevoelens van haat of geweld te doen ontstaan of om discriminatoire of segregerende gevoelens aan te wakkeren in het algemeen of tegen de persoon of de bevolkingsgroep die aldus ten onrechte met het bewuste misdrijf of het maatschappelijk als stuitend ervaren gedrag wordt geassocieerd in het bijzonder*»⁽⁵¹⁾.

Het hof geeft aan dat de nadruk die gelegd werd op de vermeende allochtone afkomst van de daders niet volstaat om te stellen dat de beklaagden met hun artikel «*gevoelens van vreemdelingenhaat zouden hebben aangewakkerd, onderhouden of op de spits hebben gedreven, noch dat zij de intentie hadden dit te doen*». Het feit «*dat de beklaagden zo onvoorzichtig en nalatig waren om zich te baseren op een blijkbaar niet-nader gestaafd gerucht*», verandert daar niets aan, aldus het hof⁽⁵²⁾. Temeer, zo stelt het hof, gezien niets in het strafdossier of bij de behandeling ter terechtzitting suggereerde dat «*de beklaagden bewust – opzettelijk – verkeerde informatie zouden hebben verstrekt nopens de afkomst van de daders*»⁽⁵³⁾.

Belangrijk is ook dat het hof aangeeft dat de vermeende intentie van de beklaagden evenmin mag worden afgeleid uit het loutere woordgebruik en/of uit het feit dat de als grievend ervaren passages in de tekst «*onmiddellijk aansluit[en] bij de foutieve vermelding dat de daders [...] allochtonen waren*»⁽⁵⁴⁾. Er is sterker en concreter bewijs nodig dan dat, om van «aanzetten tot» te kunnen spreken:

«*In de context van het bewuste persartikel houdt deze uitspraak over een 'ontspoorde cultuur' die geen respect 'meer' heeft voor de doden en de symbolen 'van een ander geloof' immers in de eerste plaats een uiting van verontwaardiging in over het wangedrag en het vandalisme op het kerkhof van Tereken [...] Ook de slotzin van het artikel volgens welke '(d)eze feiten op géén enkele wijze met de mantel der liefde bedekt (kunnen) worden', houdt in de eerste plaats*

(45) *Ibid.*, r.o. 3.34.

(46) *Ibid.*, r.o. 3.36.

(47) Bovendien, zo overweegt de rechtbank, hield men ook in die editie vol «*dat men beschikte over een goed ingelichte bron, terwijl het artikel was gebaseerd op geruchten die de ronde deden*» (*ibid.*, r.o. 3.37).

(48) *Ibid.*, r.o. 4.2.

(49) Hij werd voor het eerst ondervraagd op 26 november 2006 en het opsporingsonderzoek tegen hem werd afgesloten op 3 juli 2007. De tweede beklaagde, daarentegen, meldde zich pas in 2011 als auteur, zodat voor hem de overschrijding van de redelijke termijn niet gold.

(50) Gent 5 maart 2013, r.o. 3.2., www.diversiteit.be.

(51) *Ibid.*

(52) *Ibid.*

(53) *Ibid.* Uit het arrest kan overigens worden opgemaakt dat het hof het, voor het vaststellen van het bijzonder opzet, niet voldoende zou hebben gevonden als (wel) zou zijn aangetoond dat de beklaagden wisten dat hun beweringen onjuist waren. Het vereiste bijzonder opzet voor het «aanzetten tot» gaat verder dan dat.

(54) Gent 5 maart 2013, r.o. 3.2., www.diversiteit.be.

een oproep in om gebrek aan eerbied op een begraafplaats streng te betugelen – en kan niet worden geïnterpreteerd als een aansporing om specifiek allochtone jongeren hard aan te pakken noch als een aanwakking van de vergeldingsdrang tegenover allochtone jongeren»⁽⁵⁵⁾.

Meer in het algemeen stelt het hof van beroep dat «de bewoordingen waarin het bewuste persartikel was opgesteld [...] – afgezien van de foutieve associatie van de feiten van vandalisme met ‘allochtone’ jongeren – geenszins als buitensporig kunnen worden beschouwd in het maatschappelijk debat omtrent de eerbied tegenover de doden»⁽⁵⁶⁾. Het hof concludeert dat uit het gewraakte persartikel, noch in zijn geheel, noch «wat de afzonderlijke, in de tenlastelegging aangehaalde passages betreft» kan worden «afgeleid dat de auteurs ervan te kennen zouden hebben gegeven dat grafschennis of vandalisme een veruitwendiging is van een ‘allochtone’ cultuur als zodanig, die minderwaardig en verwerpelijk zou zijn, of van de religieuze opvattingen die met deze of gene allochtone cultuur zouden kunnen worden geassocieerd»⁽⁵⁷⁾.

A. Grondwettelijk Hof

Zowel het vonnis van de correctionele rechtbank als het arrest van het hof van beroep verwijzen naar de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof in verband met het verbod op het ‘aanzetten tot’ en suggereren daarvan een getrouwe toepassing te zijn.

Om na te gaan in welke mate dat laatste voor beide uitspraken daadwerkelijk het geval is, wordt die rechtspraak hier (kort) besproken⁽⁵⁸⁾. Het Grondwettelijk Hof sprak zich in 2004 en in 2009 uit over het verbod op het «aanzetten tot». In 2004⁽⁵⁹⁾ ging het om de versie van die bepaling uit de (toenmalige) Antidiscriminatiewet van 2003⁽⁶⁰⁾, terwijl het

in de arresten van 2009⁽⁶¹⁾ ging om bepalingen uit de (herziene) Antiracismewet⁽⁶²⁾, de Genderwet⁽⁶³⁾ en de Antidiscriminatiewet van 2007⁽⁶⁴⁾.

In deze arresten maakte het Hof duidelijk dat de term «aanzetten tot» aangeeft dat «de strafbaar gestelde handelingen verder gaan dan louter informatie, ideeën of kritiek»⁽⁶⁵⁾. Daarbij nam het Hof de gebruikelijke betekenis van het werkwoord «aanzetten» als uitgangspunt, namelijk: «‘aansporen om iets te doen’, ‘opzetten, aanstoken’»⁽⁶⁶⁾. Actieve termen dus, die bovendien rechtstreeks gericht moeten zijn op concrete actie.

Nauw samenhangend met dat laatste gaf het Hof in zijn arresten ook een nadere invulling aan de termen «discriminatie», «haat» en «geweld» uit de strafbaarstelling. Daarbij kwam het tot de opvallende conclusie dat deze drie woorden «verschillende gradaties van eenzelfde gedrag» aangeven⁽⁶⁷⁾. Wat betreft de begrippen «discriminatie» en «geweld» is het niet zo verrassend dat het Hof die kwalificeert als «gedrag». «Discriminatie» en «geweld» kunnen immers als synoniemen beschouwd worden van respectievelijk «discriminerend gedrag» en «gewelddadig gedrag», zeker in juridisch opzicht. Dat is evenwel niet het geval voor «haat». Ook die term lijkt het Hof echter te beschouwen als een vorm van *gedrag*, althans voor zover het aanzetten ertoe strafbaar kan zijn. Dit blijkt nog sterker uit de daaropvolgende passages van de arresten, waarin het Hof stelt dat dankzij het gebruik van de aangegeven termen een onderscheid gemaakt kan worden tussen enerzijds «de uiting van een mening, die vrij blijft – ook al is zij scherp, kritisch of polemisch» en anderzijds het aanzetten tot discriminatie, haat of geweld «dat alleen strafbaar is wanneer wordt aangetoond dat er sprake is van een voornemen om aan te zetten tot discriminerend, haatdragend of gewelddadig gedrag»⁽⁶⁸⁾.

(55) *Ibid.*

(56) *Ibid.*

(57) *Ibid.*

(58) Zie hierover uitvoerig(er) o.m. J. VELAERS, «Het Arbitragehof en de antidiscriminatiewet», *TBP* 2004, nr. 10, 601-614; J. VRIELINK en D. DE PRINS, «Die Wiederkehr des Gleichen – Het Grondwettelijk Hof en de (federale) discriminatiewetgeving», *TBP* 2009, nr. 10, 579-614.

(59) Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004.

(60) Wet 25 februari 2003 ter bestrijding van discriminatie (gewijzigd bij Wet 9 juli 2004 en Wet 20 juli 2006). Opgeheven bij artikel 51 Wet 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, *B.S.* 30 mei 2007.

(61) GwH 12 februari, nr. 17/2009 en GwH 11 maart 2009, nr. 40/2009. Zie ook D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2011, 120-125.

(62) Wet 10 mei 2007 tot wijziging van de Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, *B.S.* 30 mei 2007.

(63) Wet 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen, *B.S.* 30 mei 2007.

(64) Wet 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, *B.S.* 30 mei 2007.

(65) Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B.49; GwH 12 februari, nr. 17/2009, B.67.2 en GwH 11 maart 2009, nr. 40/2009, B.57.

(66) Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B.49; GwH 12 februari, nr. 17/2009, B.67.2 en GwH 11 maart 2009, nr. 40/2009, B.57.

(67) Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B.49; GwH 12 februari, nr. 17/2009, B.67.2 en GwH 11 maart 2009, nr. 40/2009, B.57 (mijn onderstreping).

(68) Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B.50; GwH 12 februari, nr. 17/2009, B.67.3 en GwH 11 maart 2009, nr. 40/2009, B.58 (mijn onderstreping). Dit lijkt overigens af te wijken van de rechtspraak ter zake van het Hof van Cassatie, dat onder andere gesteld heeft dat het ‘aanzetten tot haat’ uit de antiracismewet geen provocatie vereist tot het plegen van bepaalde of bepaalbare daden, maar dat het volstaat dat men anderen inspireert tot een sterke afkeer of tot een algemene negatieve houding (Cass. 19 mei 1993, *Arr. Cass.* 1993, 514).

Een andere interpretatie die het Hof oplegde in verband met het «aanzetten tot» was dat er sprake moet zijn van een bijzonder opzet. Het misdrijf in kwestie is niet voltrokken «*vanaf het ogenblik dat de materiële elementen ervan aanwezig zijn*»⁽⁶⁹⁾, vereist is een aantoonbare, kwaadwillige intentie, te weten: een «*bijzondere wil [om] aan te zetten tot discriminatie, haat of geweld*»⁽⁷⁰⁾. Het vereiste morele element veronderstelt dat de dader alleen strafbaar is als hij er zich volledig van bewust was dat hij anderen aanzette tot discriminatie, haat of geweld en dat hij dit desalniettemin, kwaadwillig, nastreefde⁽⁷¹⁾. Twijfel hierover of een gebrek aan bewijs hiervoor leidt tot de conclusie dat het misdrijf niet voltrokken is:

«*Door de vereiste dat er sprake moet zijn van een bijzondere wil aan te zetten tot discriminatie, segregatie, haat of geweld, wordt uitgesloten dat, indien geen sprake is van zulk een aanzetten, het verspreiden van pamfletten strafbaar zou kunnen worden gesteld; hetzelfde moet gelden voor grappen, spottende uitlatingen, meningen en elke uiting die, bij gebrek aan het vereiste bijzondere opzet, behoort tot de vrijheid van meningsuiting*»⁽⁷²⁾.

In de context van de onderhavige zaak is het tot slot relevant hoe het Grondwettelijk Hof omging met een ander «uitingsdelict» uit de discriminatie- en racismewetgeving, te weten het verbod om openlijk een voornemen tot discriminatie te kennen te geven. Een dergelijk verbod was sinds 1981 (tot 2007) onderdeel van de antiracismewet en in 2003 werd een analoge bepaling ook opgenomen in de (toenmalige) Antidiscriminatiewet.

Het Grondwettelijk Hof (destijds nog Arbitragehof) vernietigde dit verbod uit de Wet van 2003⁽⁷³⁾. De reden die het Hof voor de vernietiging gaf, was dat het verder ging «*dan nodig is om het nagestreefde doel te bereiken*», aangezien «*zulk een verbod [...] elk debat [smoort] omdat het verbindt dat diegene die dat voornemen uit, kan worden tegengesproken en ervan zou kunnen worden afgebracht dat voornemen te verwezenlijken*»⁽⁷⁴⁾. In de rechtsleer is aangegeven dat het Hof zich hiermee bekende tot het principe van de zogenaamde *marketplace of ideas*: een democratische en zelfverzekerde samenleving moet op slechte ideeën reageren, niet door repressie, maar door er betere ideeën voor in de plaats te stellen⁽⁷⁵⁾. Het Hof verkiest woord en wederwoord boven het smoren van het debat. Pas als er voor debat of tegenspraak in redelijkheid geen ruimte meer is, wordt ingrijpen door de Staat aanvaardbaar: concreet is dat (dus) het geval bij het kwaadwillig en actief aansporen tot haatdragend of gewelddadig gedrag.

B. Onjuiste berichtgeving en de Antiracismewet

Analyse van de uitspraken van de Sint-Niklase zaak in het licht van de arresten van het Grondwettelijk Hof laat zien dat vooral het Gentse arrest grondwetsconform is. De interpretaties in het vonnis van de correctionele rechtbank van Dendermonde, daarentegen, lijken op diverse punten aanzienlijk

(69) Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B.51; GwH 12 februari, nr. 17/2009, B.67.4 en GwH 11 maart 2009, nr. 40/2009, B.59.

(70) Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B.51; GwH 12 februari, nr. 17/2009, B.67.4 en GwH 11 maart 2009, nr. 40/2009, B.59. Ook op dit punt was het Hof van Cassatie voordien minder veeleisend dan het Grondwettelijk Hof. Het eerstgenoemde Hof was van oordeel dat het 'aanzetten tot' uit de antiracismewet louter een algemeen opzet vereiste: Cass. 9 november 2004, www.diversiteit.be (rechtspraakoverzicht).

(71) J. VELAERS, «Het Arbitragehof en de antidiscriminatiewet», *TBP* 2004, nr. 10, nrs. 25 en 30.

(72) Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B.51; GwH 12 februari, nr. 17/2009, B.67.4 en GwH 11 maart 2009, nr. 40/2009, B.59. Uit deze passages kan overigens worden opgemaakt dat het Grondwettelijk Hof het bijzonder opzetvereiste vooral ziet als een belangrijke (bijkomende) waarborg voor de bescherming van sprekers en hun autonomie, teneinde «overinclusiviteit» van het verbod op «aanzetten tot» te voorkomen.

(73) Vanuit preventieve overwegingen schrapte de wetgever het verbod daarom ook uit de antiracismewet bij de herziening van de verschillende discriminatiewetten in 2007. Het artikel werd in de Antiracismewet wel vervangen door een verbod op het verspreiden van

ideeën gegrond op rassenhaat en rassuperioriteit (art. 21 Antiracismewet). Aan die nieuwe verbodsbepaling – die vrijwel letterlijk gekopieerd werd uit het VN Verdrag inzake rassendiscriminatie (IVUR) – gaf het Grondwettelijk Hof een dermate restrictieve interpretatie dat de bepaling vrijwel samenvalt met het «aanzetten tot».

In de rechtsleer wordt daarom vrij algemeen gesproken van een «*de facto* vernietiging» van de bepaling: D. DE PRINS, «Het Grondwettelijk Hof en de federale discriminatiewetten» in C. BAYART, S. SOTTIAUX en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *Actuele topics discriminatierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 32-34; J. VRIELINK en D. DE PRINS, «Die Wiederkehr des Gleichen – Het Grondwettelijk Hof en de (federale) discriminatiewetgeving», *TBP* 2009, nr. 10, 605; S. SOTTIAUX, «Recente evoluties in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof» in B. BLONDÉ (ed.), *Recht in beweging*, Antwerpen, Maklu, 2010, 88; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2011, 123-124.

(74) Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B.60.

(75) J. VELAERS, «Het Arbitragehof en de Antidiscriminatiewet», *TBP* 2004, nr. 10, nrs. 34; J. VRIELINK en D. DE PRINS, «Die Wiederkehr des Gleichen – Het Grondwettelijk Hof en de (federale) discriminatiewetgeving», *TBP* 2009, nr. 10, 582; S. SOTTIAUX en J. VRIELINK, «Een arrest, vijf mijlpalen», *De Juristenkrant* 2004, nr. 96, 4.

ruimer dan hetgeen de constitutionele rechters als grondwettig beschouwen.

Dat laatste is ten eerste het geval voor wat de inhoudelijke beoordeling betreft door de correctionele rechtbank. De rechtbank stelt dat er van 'aanzetten tot' sprake is, daar het artikel een «*hatelijk beeld van de allochtone gemeenschap*» ophing en dat op basis van een onbevestigd gerucht. Opdat er, materieel gezien, sprake zou zijn van «aanzetten tot», vereist het Grondwettelijk Hof, zoals gezegd, echter dat uitingen actief aansporen tot haatdragend, discriminerend of gewelddadig gedrag. Met het Gentse hof kan worden vastgesteld dat daarvan *in casu* niet direct sprake is: het woordgebruik in het gewraakte artikel lijkt de door het Grondwettelijk Hof vooropgestelde grens niet te overschrijden. De auteurs gingen weliswaar uit van verkeerde informatie, maar dat gegeven volstaat op zichzelf niet om te besluiten dat de uitingen een strafbaar «aanzetten tot» opleveren.

In dit verband kan ook worden verwezen naar het uitgangspunt van het Grondwettelijk Hof dat repressie niet legitiem is waar het aanwenden van tegenspraak en wederwoord kunnen volstaan. *In casu* konden de beweringen in het artikel eenvoudig weerlegd worden en dat gebeurde ook publiekelijk, onmiddellijk na de feiten. Ook vanuit die optiek lijkt het onwaarschijnlijk dat de uitingen, inhoudelijk, het door het Grondwettelijk Hof vereiste niveau bereikten van strafbaar «aanzetten tot».

Wat betreft de beoordeling van het moreel element is het eveneens het arrest van het Gentse hof dat het nauwste aansluit bij de vereisten van het Grondwettelijk Hof. Weliswaar geeft ook de correctionele rechtbank aan dat er een bijzonder opzet vereist is, maar dat gegeven heeft in de analyse weinig tot geen impact: de rechtbank besluit louter op grond van de (foutieve en als grievend ervaren) inhoud en de timing van de uitingen dat er aan het bijzonder opzet voldaan was.

Volgens deze redenering zou het bijzonder opzet en de vereiste kwaadwilligheid in feite rech-

tens vermoed worden op basis van wat iemand verspreidt (en wanneer hij dit doet)⁽⁷⁶⁾. Dat wijkt af van de gangbare opvatting van hetgeen een bijzonder opzet uitmaakt, waarbij juist *in concreto* onderzocht en aangetoond moet worden welk oogmerk een persoon had bij het stellen van een daad, *in casu* bij het schrijven en publiceren van het gewraakte artikel. Ontbreekt een kwaadwillige ingesteldheid of wordt deze althans niet aangetoond, dan moet het betrokken misdrijf als niet-voltrokken worden beschouwd. Zelfs uitingen die inhoudelijk *prima facie* 'aanzetten tot' zijn desgevallend niet strafbaar⁽⁷⁷⁾. Het Gentse hof concludeerde op dit vlak dat niets in het dossier suggereerde dat de beklaagden *moedwillig* onjuiste informatie over de afkomst van de daders hadden verschaft of dat zij, meer in het algemeen, met hun artikel de intentie hadden om gevoelens van vreemdelingenhaat aan te wakkeren.

Hierbij kan nog worden opgemerkt dat een andere conclusie dan die van het hof van beroep problematische implicaties zou hebben voor andere zaken. Als het loutere verspreiden van onjuiste informatie rond de afkomst van een verdachte een inbreuk op de antiracismewet oplevert, dan waren alle media (alook het Brusselse parket) strafbaar toen ze de roofmoord op Joe Van Holsbeeck, in 2006, toeschreven aan personen van Noord-Afrikaanse origine. De betrokkenen bleken destijds immers Poolse Roma te zijn⁽⁷⁸⁾.

Ongetwijfeld geven dergelijke missers blijk van onzorgvuldigheid of zelfs van stereotypering. Maar om er strafwaardig gedrag in te zien, lijkt niettemin te verregaand.

Mogelijk zullen sommigen aanvoeren dat het om verschillende zaken gaat. Het betreft hier immers Vlaams Belangers en daarvan weten we toch «wat die eigenlijk denken»? Hoewel dit gegeven in moreel opzicht wellicht een verschil maakt, is dit juridisch niet relevant. Het is niet omdat je iemand van bepaalde bedoelingen verdenkt – op grond van zijn aanhorigheden – dat hij strafrechtelijk schuldig

(76) Opmerkelijk is dat dit ook in andere toepassingen van de Antiracismewet met enige regelmaat gebeurt. Zo kan verwezen worden naar een zaak rond een racistische versie van de «Kabouterdans», een kinderlied van Studio 100. De mp3 en de tekst van dit lied werden eind jaren 1990 en in de beginjaren van het nieuwe millennium op grote schaal rondgestuurd in Vlaanderen en Nederland. De auteurs en makers ervan werden nooit achterhaald, maar er werden in de loop der jaren wel enkele verspreiders vervolgd op initiatief van het CGKR. Dat was bijv. het geval voor iemand die de tekst van het nummer via e-mail had doorgestuurd. Ten aanzien van die beklaagde overwoog de correctionele rechtbank van Antwerpen destijds dat uit het loutere verzenden van het lied, het bijzonder opzet genoegzaam bleek: «*Het verzenden van het lied is een zich bewust scharen achter en aanbevelen van de bood-*

schap die in het lied vervat is. Zonder begeleidende boodschap waarin uitdrukkelijk afstand wordt genomen van de inhoud van de tekst, is de doorzending het zich opzettelijk associëren met de boodschap van de tekst: zo is bewezen dat hij kwaadwillig handelde zodat het bijzonder opzet in casu aanwezig is» (Corr. Antwerpen 16 december 2005, www.diversiteit.be).

(77) Hoewel *in casu* al bleek dat het artikel ook inhoudelijk niet de (onder)grens bereikte van «aanzetten tot».

(78) Belga, «Speurders betreuren beschuldigingen Noord-Afrikanen», *De Standaard*, 25 april 2006. Iets vergelijkbaars geldt voor de vroege berichtgeving over de aanslagen die in 2011 in Noorwegen gepleegd werden door Anders Breivik: bij aanvankelijke speculaties werd destijds gewezen in de richting van moslimextremisten. Zie X, «Terreur in Oslo van minuut tot minuut», *NOS*, 22 juli 2011.

kan worden bevonden zonder overtuigend bewijs van eigen wangedrag.

Terecht weigerde het Gentse hof dan ook in te gaan op de argumenten van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen met betrekking tot de «rui-

mere propagandastrategie» van de partij enerzijds en veroordelingen van andere partijleden en -onderdelen anderzijds. Beide zaken, zo stelt het hof laconiek, zijn «*vreemd aan de thans aan de beklaagden ten laste gelegde feiten*»⁽⁷⁹⁾.

(79) Gent 5 maart 2013, r.o. 3.2., www.diversiteit.be.